

UYGUR KADIN ŞAİR VE YAZARLAR

[Araştırma Makalesi/ Research Article]

Hikmet KORAŞ*

Geliş Tarihi: 18.11.2024

Kabul Tarihi: 24.03.2025

Öz

Dil toplumun aynasıdır ve toplumsal hayatın bütün özelliklerini dilde görmek mümkündür. Türklerde kadın ve erkek hayatı birlikte omuzlar. Sosyal hayattaki bu birliktelik dile de yansımıştır. Türkçede cinsiyet ayrımı yani kelimelerde erillik dişillik farkı yoktur. Bu özelliği Türklerin mitolojisinde de görmek mümkündür. Türkistan adlandırması Asya kıtasının büyük bir bölümünü kapsamaktadır. 20. yüzyılda coğrafyanın bölünmesi ile bölgeye yayılmış olan Uygur Türkleri de bölünmüştür. Ancak Uygurların çoğu Doğu Türkistan'da yaşamakla birlikte, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan hatta Afganistan, Pakistan ve Hindistan'da yaşadıkları söylenebilir. Hayvancılığa bağlı bozkır hayat tarzını bırakıp şehir hayatına ilk geçen Türk topluluğu bugün Doğu Türkistan'da yaşayan Uygur Türklüğüdür. Halk edebiyatında pek çok kadın kahraman çıkaran Uygur Türkleri, destandaki bu durumu gerçek hayata da yansıtmıştır. Henüz XV. asırda Uygur Türkleri tarafından kadın şairler konusunda tezkire bile kaleme alınmıştır. XV. asırdan günümüze kadar bu konuda elimizde ciddi bir tezkire olmasa da Çağatay yazı dili ile şiir yazaran divan sahibi kadın şairlerin olduğu bilinmektedir. Günümüzde Uygurlar, Doğu Türkistan ve çevresindeki ülkelerde yaşamaktadır. Tarihin en acımasız rejiminin yönetimi altında zulüm gören Uygur Türkleri, Sovyetler Birliği döneminde Doğu Türkistan'dan çevredeki ülkelere sığınmıştır. Bu durum, isimleri tespit edilebilen şairlerin biyografilerinde de görmek mümkündür. Tespit edebildiğimiz kadın şairlerden bir kısmı Doğu Türkistan'dan Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan ve Türkiye'ye göç etmiş sanatçılardır. Bozkır hayat tarzını bırakıp sanat ve ticaretle uğraşmaya başlayan Uygurlar bilim, teknik, tarım, hayvancılığın yanında edebiyat ve sanatta da ileriye gitmiştir. Bugün çeşitli engellemeler nedeniyle araştırma yapılamayan ve dışarıya bilgi aktarımı olmayan Doğu Türkistan'da, sayısının çok daha fazla olduğunu tahmin ettiğimiz kadın şair ve yazar olduğu kabul edilebilir. Var olanlar bu tahmini doğrulamaktadır. Bu sayının çokluğu Uygur Türklüğünün bağımsızlığının yakınlığını da müjdelemektedir. Çalışmada, haklarında bilgi edinilebilen Uygur kadın şairler ve yazarlar doğum tarihleri veya yılları esas alınarak sıralanmıştır. Hayatlarından kısaca bahsedilmiş ve verdikleri eserlere değinilmeye çalışılmıştır. Çalışmanın araştırmacılar ve okuyucular için Uygur kadın şair ve yazarlar hakkında bilgilerin derli toplu bir şekilde sunulduğu bir çalışma olması amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kadın Şair, Kadın Yazar, Kadın Şairler Tezkiresi, Kadın Romancı, Kadın Hikâyecisi.

UYGHUR WOMEN POETS AND WRITERS

Abstract

Language is the mirror of society and it is possible to see all the features of social life in the language. In Turks, men and women shoulder life together. This unity in social life is also reflected in the language. In Turkish, there is no gender distinction, that is, there is no difference between masculine and feminine in words. It is also possible to see this feature in the mythology of the Turks. The name Turkestan covers a large part of the Asian continent. With the division of geography in the 20th century, the Uyghur Turks who spread to the region were also divided. However, although most

*Prof. Dr., Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü, e-posta: hikmetkoraş@gmail.com/hikmetkoraş@ohu.edu.tr
Orcid: 0000-0001-7045-2510

of the Uyghurs live in East Turkestan, it can be said that they live in Kazakhstan, Kyrgyzstan, Uzbekistan and even Afghanistan, Pakistan and India. The first Turkish community to abandon the steppe lifestyle dependent on animal husbandry and move to city life is the Uyghur Turks living in East Turkestan today. The Uyghur Turks, who have produced many female heroes in folk literature, have also reflected this situation in the epic to real life. Even a memoir was written by the Uyghur Turks about female poets in the 15th century. Although we do not have a serious biography on this subject from the 10th century to the present, it is known that there were female poets with divans who wrote poetry in the Chagatai written language. Today, Uyghurs live in East Turkestan and surrounding countries. Uyghur Turks, who were oppressed under the rule of the most brutal regime in history, took refuge in neighboring countries from East Turkestan during the Soviet Union period. This situation can also be seen in the biographies of poets whose names we can identify. Some of the female poets we could identify are artists who migrated from East Turkestan to Kazakhstan, Kyrgyzstan, Uzbekistan and Turkey. Uyghurs, who abandoned the steppe lifestyle and started to engage in art and trade, advanced in science, technology, agriculture, animal husbandry as well as literature and art. Today, it can be assumed that there are many more female poets and writers in East Turkestan, where research cannot be conducted due to various obstacles and there is no transfer of information to the outside world. Those who exist confirm this estimate. The large number of these women also heralds the closeness of the independence of the Uyghur Turks. In the study, Uyghur women poets and writers about whom information could be obtained were listed based on their birth dates or years. Their lives were briefly mentioned and an attempt was made to touch upon their works. The study was intended to be a study that presented information about Uyghur women poets and writers in an organized manner for researchers and readers.

Keywords: Woman Poet, Woman Writer, Biography of Women Poets, Woman Novelist, Woman Storyteller.

Giriş

Astronomi âlimi, matematikçi, şair hükümdar Uluğ Bey'in oğlu Abdüllatif tarafından 25 Ekim 1449'da öldürülmesini (10 Ramazan 853) (Unat, 2012: 128) Türkistan'da gerilemenin başlangıcı kabul etmek mantıklı olmasa da daha sonra Uluğ Bey çapında âlimlerin yetişmediği, saltanat mirası kavgasının Türkistan'ı gittikçe gerilettiği söylenebilir. Elbette bu gerilemenin sebeplerinden birisi de saltanat kavgasında şehirlerin yakılıp yıkılması dolayısıyla bilim adamlarının barınacağı, sağlıklı bir bilimsel araştırmanın yapılacağı eğitim kurumlarının serbestçe faaliyet göstereceği bir ortamın kalmamasıdır (Kasım, 2020: 142-145). Bu durum mevcut şartlarda kadınların da toplumsal hayattan uzaklaşmasına ve kapanmasına sebep olmuştur denilebilir. Çünkü savaş, hükümdar sarayları hariç her yerde kadını sosyal hayattan çıkarmış ve eve hapsedmiştir. Bu anlayışın Türk dünyasındaki aydınlanma hareketi ile kırıldığını ve kadınların tekrar sosyal hayata katıldığını, her alanda erkeğiyle omuz omuza mücadele verdiğini söylemek mümkündür. Kadınların sosyal hayatta kendini göstermeye başladığı alanlardan birisi de sanat ve edebiyattır. Türk dünyasında eğitim reformunun Gaspıralı'nın açtığı okullarla aynı dönemde başladığı önemli merkezlerden birisi Doğu Türkistan'dır (Abdülvahit Kaşgarlı, 2017: 5). Ayrıca Batı Türkistan'da Cedit hareketinin tamamen bittiği ve esaret hayatının başladığı dönemde hatta Mao'nun devrimine kadar Türkistan'da Cedit hareketinin devam ettiğini, Ceditçilerin hem Çin yönetimi hem de Doğu Türkistan'daki Kadimcilerle mücadelenin sürdüğünü söylemek mümkündür. Bu durum, kadınların okumasını, sanat ve edebiyatta yer almasını da sağlamıştır. Uygurların yaşadığı bölgedeki kadın şair ve yazarların çoğunun Doğu Türkistan kökenli olması da bununla ilişkilendirilebilir.

Türkler tarihte bilinen ilk kadın hükümdar Tomris'i çıkaran millettir (Morkoç, 2022: 65). Tomris, bütün Anadolu'yu istila eden ve önünde orduların duramadığı Pers kralı Kyros'u yenen Türk kadın hükümdardır (Şahin, 2021: 2-4). Türk dilinde erillik dişillik yoktur. Dil hayatın aynasıdır, gerçek hayatta da Türklerde kadın ve erkek eşittir. Her zaman birdir ve

omuz omuzadır. Bu anlayışın bozulması, sosyal hayatta dengenin bozulmasıdır. Bedeli toplumsal düzenin bozulmasından doğacak yıkım ve esarettir. Her ne şekilde ve ne sebeple olursa olsun toplumdaki bu anlayış ve töre bozulursa bunun bedeli ağır olmuştur. Türk aydınlanmasının mimarı İsmail Gaspıralı da bu gerçeği fark etmiş ve toplumları eğiten kadının ihmal edildiğini ve onların okumasının Türklerin kurtuluşu olacağını bildirmiştir. Cedit hareketi ile birlikte kadınlar okumaya başlamış, kadınlar okudukça toplum aydınlanmış, aydınlanan toplum prangalarını parçalamıştır. Toplumdaki her alan için bunu söylemek doğrudur. Sanat için de bu geçerlidir. Kadınsız bir sanat, renksiz ve kokusuz bir çiçek gibidir, çiçek olma özelliğini kaybeder.

19. ve 20. yüzyıl, emperyalist Avrupa'nın Asya kıtasındaki entrikalarına sahne olmuş, özellikle 20. yüzyılın ilk çeyreği Türkler için tarihin en zor dönemi hâline gelmiştir. Türk yurtları parçalanmış, büyük bir kurtuluş mücadelesi veren Anadolu Türklüğü ile Türkistan'ın bağının koparılması için İran'da hanedanlık Türklerden alınarak Farslara verilmiştir. Sadece bununla yetinilmemiş, gerçeklere dayanmayan tarih kitapları yazılarak Türkler ve Türklerle ait bütün değerler unutturulmaya çalışılmış veya Türklerle ait değerler tıpkı coğrafyaları gibi paylaşılmıştır, hâlâ paylaşılmaya devam etmektedir. Bir bilim dalı hâline gelen ve esaslarını yine Batıların belirlediği Türkoloji ise Türk aydınlarının zihinlerini uyuşturup onları kısırlaştırmaktadır. Batı, bununla da yetinmemiş Türklerin tekrar tarihteki ihtişamına kavuşmasını engellemek için Türkistan'ın güney ve kuzeyinde bulunan iki hasmını yeni kurulan Birleşmiş Milletler adındaki teşkilatın güvenlik konseyine daimî üye olarak kabul etmiştir. Türklerle karşı soykırıma varan her türlü katliamına göz yumulan bu iki ülkeye Birleşmiş Milletler'de daimî üye olmasa da İran yönetimi Türklerden alınarak Farslara verilmek suretiyle dâhil edilmiştir. Geniş Türkistan coğrafyası Ruslar, Çinliler, Farslar ve Afganlar arasında pay edilmiştir.

Esaret hayatı hüküm sürse de henüz Türkistan'da bugünkü sınırların çizilmediği dönemde, Türkistan coğrafyasının büyük bir kısmı Rus Çarlığı ve Çin Cumhuriyeti arasında paylaşılmıştı. Türkistan topraklarının unutulmuş bir kısmı ise Afganistan idaresidir. Bu durumda Doğu Türkistan Çin Cumhuriyeti'nin, Kuzey ve Batı Türkistan Rus Çarlığı'nın, Güney Türkistan¹ ise Afganistan Emirliği'nin elinde idi.

Ahmet Taşağıl'a göre Türkistan, İran'ın Horasan bölgesinden başlayıp Kuzey Afganistan'ı içine alarak Pamir ve Hindukuş-Kunlun (Karanlık) dağlarının kuzey eteklerinden Çin'in Tun-huang bölgesine kadar uzanan, oradan Mançurya'nın batısına kadar devam eden, Moğolistan dâhil Güney Sibiry'a'nın tamamını kapsayan, batıda Ural dağları ile Volga ırmağının Hazar denizine kavuştuğu noktaya kadar devam eden geniş alan (2012: 556) olarak tarif edilirken İbnî Fadlan, Seyahatname'sinde Hazar Denizi'nin kuzeyine Biladü't-Türk ifadesiyle İdil-Ural bölgesini de Türkistan'a dâhil ederken Ahmet Tûsi ve Farsça kaynaklar ise aynı bölgeyi Türkistan olarak adlandırmıştır (Taşağıl, 2012: 556). Son dönemlerde Rus ve Çin hâkimiyeti dikkate alınarak bölge Batı ve Doğu Türkistan olarak adlandırılmıştır (Taşağıl, 2012: 557). Adlandırmada Afganistan bölgesi içindeki Güney Türkistan unutulmuş gibi gözükse de bu bölge içinde kalan Herat şehrinin Timur Hanlığı'na başkentlik yaptığı, Ali Şir Nevâî'nin mezarının burada olduğu (Kut, 1989: 450) unutulmamalıdır.

Doğu Türkistan hem Türk Dünyası için hem de bütün dünya için çok önemlidir. Türk Dünyası ve bütün dünya için ortak önemi Sarı Irmak'ı geçtikten sonra sürekli kuzeye doğru

¹ Günümüzde Özbek ve Türkmenlerin yaşadığı bölgeye 16. yüzyılda Afganistan'ın Güney Türkistan Eyaleti denildi, 18. yüzyılda Afgan Hükümeti burayı sadece Türkistan Vilayeti olarak adlandırdı, 1869'da bölgenin büyük bir kısmının Ruslar tarafından işgalinden sonra Afgan Türkistan'ı adlandırması ortaya çıktı (Taşağıl, 2012: 557).

genişleyen yayılcı Çin yönetiminin önce bütün Asya ve Avrupa'ya sonra bütün dünyaya yayılmasının önündeki en büyük engeldir. Bu engel, bölgenin işgal edildiği 1878 yılından (Gömeç, 2011: 153) günümüze kadar aşılamamıştır. Bu engel aşıldığı takdirde 16. yüzyıldan sonra Rusların yaptığını Çinliler yapacaktır ve ilk istila bölgesi diğer Türk yurtları olacaktır.

Doğu Türkistan'ın Türk Dünyası için özel önemi ise Türk ruhunun yansıtıldığı Orhun Yazıtları'ndan sonra Uygurların millileştirdiği Soğd alfabesinden uyarlanan (Şçerbak, 2011: 92) Uygur alfabesiyle verilen Türk dili tarihi açısından önemli, ilk yabancı kökenli kelimelerin Türkçeye girmeye başladığı eserlerdir (Ercilasun, 2004: 278). Göktürkler döneminde de varlığı kabul edilebilecek eğitim kurumlarının 23 tanesinin adının kayda geçtiği (Sertkaya, 2001: 37) bölge yine Doğu Türkistan'dır. Doğu Türkistan, Türk idare anlayışını kitaplaştıran Balasagunlu Yusuf'un doğduğu ve yetiştiği yer olması yanında ilk Türk sözlüğünü yazan Kaşgarlı Mahmut'un da doğduğu bölgedir. Kutadgu Bilig ve Divanu Lügati't-Türk bu bölgedeki Türk bilinçlenmesinin eserleridir. 15. yüzyılda Hazar Denizinin batısı hariç bütün Türk Dünyasının ortak kullandığı Çağatay yazı dilinin kaleminde şekillendiği Ali Şir Nevâî de bu bölgeden Herat'a giden bir ailenin çocuğudur (Kut, 1989: 449). Daha sonra Doğu Türkistan'da adı hâlâ bilinmeyen veya kayda geçmemiş binlerce eserin olduğu tahmin edilebilir. Bugünkü Çin yönetimi bir gün bölgeden çıkarsa Batı Türkistan'da olduğu gibi Türk kültür ve medeniyetine ait pek çok eserin ortaya çıkacağı herkesin tahminidir.

Uygur Türklüğünün Türk Dünyası için bir önemi Göktürk yazılı taşlarından sonra farklı yazılarla bugüne bırakılan yazılı dil yadigarları, Karahanlı dönemi eserleri ve Ali Şir Nevâî'nin Türk dili olarak belirttiği, bugün ısrarla Çağatay Türkçesi denilen Oğuz Türklüğü dışındaki bütün Türkleri tek bir yazı dili etrafında birleştirerek 20. yüzyıla kadar bir bütün olarak getiren yazı dilinin oluşmasıdır. Bütün eğitim kurumlarında Arapça ve Farsça'nın değerli kabul edildiği bir dönemde Ali Şir Nevâî, Türkçe kullanmayı tercih etmiş, çevresindeki aydınlara Türkçe kullanmalarını tavsiye etmekle kalmamış teşvik etmiş ve bir yandan Türk dilinin gelişmesine hizmet ederken diğer yandan farklı dilleri kullanarak kimliklerini kaybedecek olan insanların Türk olarak kalmasını sağlamıştır. Çağatay yazı dili aslında bir edebiyat dilidir, edebî dildir. Oluşması ve yaşaması da daha çok edebî eserlerle olmuştur.

Bu edebî dille beş yüz yıl boyunca on binlerce eser verilmiştir. Türk dilinde cinsiyet ayrımı olmadığı gibi Türklerin toplumsal hayatında da cinsiyet ayrımı yoktur, kadın ve erkek hayatı birlikte paylaşır. Kadını hayatın her alanında görmek mümkündür. Fahri-i Heratî'nin Hacı Bigüm adına Farsça olarak kaleme aldığı ilk kadın şairler tezkiresi olma özelliği taşıyan Cevahirü'l-'açâib'de bir kısmı milliyeti belirtilmeyip Türkçe yazan fakat önemli bir bölümünün Türk olduğu görülen 31 kadın şairin biyografisine yer verilmiştir (Kartal, 2021: 674, 676). Türklerde kadının hayatın içinde erkekle birlikte olduğunu, ortaya çıktığı dönemin sosyal hayatının izlerini taşıyan destanlarda da görmek mümkündür (Solmaz, 2021: 120-128). Hatta Türk mitolojisinde dünyayı yaratmak için Tanrı'ya Akana'nın ilham verdiği görülür (Sever, 2022: 129). İslam'ın kabulünden sonra özellikle büyük merkezlerde kadınlar şehir hayatından soyutlanarak eve hapsedilmiş olsa da o dönemde bile onlarca kadın şairin çıktığı ve çok güzel eserler verdiğini hatta sadece kadın şairi içine alan eserlerin varlığından söz etmek mümkündür (Kartal, 2021: 645-690).

Nitekim Çağatay sahasında Çağatay yazı dili ile Osmanlı sahasında Osmanlı Türkçesi ile şiir yazan şairlerin varlığı bilinmektedir. Henüz tespit edilmemiş olması Cevahirü'l-'açâib benzeri çalışmaların olmadığı anlamına gelmez. Geçen yüz yıl içinde şiir yazan ve varlığı tespit edilen kadın şairlerin sayısı az değildir. Çalışmada, haklarında bilgi edinilebilen Uygur kadın şairler ve yazarlar doğum tarihleri veya yılları esas alınarak sıralanmıştır. Hayatlarından kısaca bahsedilmiş ve verdikleri eserlere değinilmeye çalışılmıştır.

Çalışmanın araştırmacılar ve okuyucular için Uygur kadın şair ve yazarlar hakkında bilgilerin derli toplu bir şekilde sunulduğu bir çalışma olması amaçlanmıştır.

Patigül Sabitova (1936-2009)

Yazar ve şair Sabitova, 29 Kasım 1936 Gulca doğumludur. Şıncan Üniversitesini bitirdikten sonra 1955 yılında Kazakistan'a göçtü. 1960 yılında Almatı'da, Abay adındaki Kazak Pedagoji Enstitüsünü bitirerek ikinci kez üniversite okudu. 1965 yılında *Uygur Sovet Edebiyatındaki icabiy Qehriman obrizi* konulu tez hazırladı.

1964-2005 yılları arasında Uygurşunaslik Enstitüsünde ilmi araştırmalar yaptı. "Kazakistan Yazguçılar İttipaki" Kazakistan Yazarlar Birliğinin üyesidir.

Anamniñ Kona Yagligi, Men Köyermen Balamğa, Avazim Bar, Ana, Qiz ve Ana, Almuta gibi çok okunan şiirlerinin içinde bulunduğu, "Menin Kiçik Dostlirim", "Bizniñ Sinip Baliliri", "Köyümçan Hemra", "Kim Ayiplik", "Kadirniñ Çüşliri", "Dostlar", "Cürigimde Bir Otum Bar", "Çatakçı", "Yalgançının Rastiligi" gibi çocuklar için yazılmış şiirleri içeren eserleri; *Dostlar* (Dostlar) adlı kısa ve uzun hikayelerdeneseri oluşan eseri *Jürigimde Bir Otum Bar* (Yüreğimde bir Ateş var) adlı yayımlanmış şiir kitabının yanında *Devir Obrizi* ile *Ziya Sémédi* adlarında bilimsel monografik kitapları yayımlanmıştır.

Sabitova, Uluslararası "Dostum Nişanı Madalyası ve Alaş edebî mükafatı almıştır (Zeynalov, 2007: 339; Abdülvahit Kaşgarlı, 2017: 268; Méxsetova, 2024: 21).

Rahilem Hapizova (1937-...)

Ailesi 1915 yılında Gulca'nın Astunatiş ilçesinden Gulca'ya göçen Hapizova, 17 Aralık 1937 tarihinde Gulca'da doğmuştur. 1953 yılında başladığı Urumçi Milletler Enstitüsü Dil-Edebiyat Fakültesini 1957 yılında bitirdi. Aynı yıl bu üniversitede öğretim elemanı olarak çalışmaya başladı. 1963'te ailesi ile Özbekistan'ın Ahanger (Ahangaran) şehrine göçtü. Şair, emekli olana kadar burada çalıştı.

1950 yılının ikinci yarısında yazmaya başlayan şairin *Bulbul* (Bülbül), *Séni Kütimen* (Seni Bekliyorum), *Anican* (Anneciğim), *Şebnem* (Şebnem), *Qizil Gül* (Kırmızı Gül), *Öruk* (Kaysı) gibi çok sevilen şiirleri vardır. Şair Özbekistan'a göçtükten sonra da şiir yazmaya devam etmiştir.

Teyipcan Eliyev, Hizmet Abdullin, Turgun Almas, Murat Hemrayev, Dolkun Yasin, Mömün Hemrayev, Mosurmatkul Eskerov, Abdugopur Kutluk, E. Dobov, Culmirza Aymirzayek, Rozi Kadiri Berkamal, Aydın Hacıyeva, Mahmut Tahir gibi şairler hakkında; Yeñi Hayat, Şıncañ Géziti, Almaliq, Kommunizm Tuğı, Qaraqalpaq Géziti Özbekistan Edebiyatı Géziti gibi gazeteler ve Saadet gibi dergilerde eleştiri ve değerlendirme yazıları yayımlanmıştır.

1962 yılında "Tarim Avazi", 1977 yılında "Kelem ve Balam" ve "Hayat Şundak", 1979 yılında "Çinar Şahliri", 1983 yılında "Aniler Avazi" ve "Dil Arami" adlarında şiir kitaplarına ilaveten 1985 yılında "Şeirlar", 1987 yılında "Kizil Şeppek" gibi şiir kitapları yayımlandı. 2013 yılında "Sağınip Sağınip Yaşayman" adında Özbek Türkçesiyle bir şiir kitabı yayımlanmıştır.

Şiirleri Rusça ve Çince yanında, Özbek, Tatar, Türkiye Türkçesi ve Karakalpak Türkçelerine çevrilerek yayımlandı (Zeynalov, 2007: 368; Abdülvahit Kaşgarlı, 2017: 272-273).

Henipe Salihova (1939-...)

Gulca'da 1939 yılında doğan Salihova, 1952 yılında okumaya başladığı Urumçi Pedagoji Enstitüsünü 1958 yılında bitirmiştir. Batı Türkistan'a (Özbekistan) göçtükten sonra tekrar Endican Devlet Pedagoji Enstitüsünü okumuş ve 1967 yılında mezun olmuştur.

Hem Özbek hem de Uygur Türkçesi ile yazdığı *Keşpiyat* (Keşfiyat), *Al Koluñğa Altun Piyale* (Al Eline Altın Kadeh), *Rohim*, *Çeşmisi* (Ruhumun Çeşmesi), *Dutar Navasi* (Dutar Namesi),

Ayal Qelbini Oçuq Bilgen Kim (Kadın Kalbini En iyi Bilen Kim), *Şair ve Deriya* (Şair ve Deniz) *Tarim* (Tarım) gibi şiirleri *Şeiriyyat Gülzari* şiir antolojisinde yayımlanmıştır.

Şairin Söygi Sırları (Sevgi Sırları) adında yayımlanmış bir şiir kitabı vardır (Zeynalov, 2007: 416; Abdülvahit Kaşgarlı, 2017: 161).

Hurşide İlahunova (1940-...)

1940 yılında Gulca'da dünyaya geldi. İlkokulu Gulca'da okuyan İlahunova, sonra kızlar mektebinde gitti. Urumçi'deki Şıncan Enstitüsü Agronomiya Fakültesini bitirdi. 1963 yılında ailesi ile birlikte Kazakistan'a göçtü. Kızılorda Vilayetin'in Sovhozunda çiftçi olarak çalıştı.

1970 yılından sonra "Kommunizm Tuğı (şimdiki Uygur Avazi)" gazetesinin ilavesi "Yeñi Hayat" gazetesinde muhabir olarak çalıştı.

Cennet Aniniñ Ayıǵide Dep (Cennet Annenin Ayağı Altında Deyip), *Uygur Qizliri* (Uygur Kızları), *Ana Bösügüm* (Ana Beşiğim), *Şair Xeliq Üçün Yaralğan* (Şair Halk İçin Yaratılmıştır), *Yassaviy Hékmiti* (Yesevi'nin Hikmeti), *Parçılar* (Parçalar) gibi şiirleri *Şiiriyet Gülzari* (Şiir Bahçesi) adlı antolojide yayımlanmıştır.

Şairin 1978'de *Turnılar* (Turnalar), 1983'te *Anılar Avazi* (Anaların Sesi), 1988'de *Bösük Naxsisi* (Beşik Şarkısı), 2001'de *Cutum Anam Puraydu* (Memleketim Annem Kokuyor), *Medhiyye* (Övgü) şiir kitapları yayımlanmıştır.

Şairin şiirleri, Kazak ve Özbek Türkçesi ile Rus diline çevrilmiştir.

İlahunova, Jambıl Jabayev'in doğumunun 150. yılı ve Muxtar Avezov'un doğumunun 100. yılı münasebetiyle Cumhuriyet Şairleri içinde birinci seçilmiştir. Kazakistan'ın bağımsızlığının onuncu yılı münasebetiyle şiirleri yayımlanan şair, Kazakistan Yazguçılar İttipaki'nin üyesidir (Zeynalov, 2007: 448; Abdülvahit Kaşgarlı, 2017: 166; Méxsetova, 2024: 29).

Ayşem Ehmet (1942-...)

Mayıs 1942'de Kumul Kona Şehir'de doğan Ayşem Ehmet, şair, hikâye yazarı, romancı, dram yazarı ve halkiyatçıdır. Tüccar bir ailenin çocuğudur. 1953 yılında ilkokulu, 1955 yılında Kumul Öğretmen Okulu'nu bitirmiş, 1955 ila 1958 yılları arasında da Şıncan Enstitüsü'nde okumuştur. 1971 senesine değin Urumçi'deki 2 Numaralı Öğretmen Okulu ile Kumul Aratürük Ortaokulunda dil ve edebiyat öğretmeni olarak görev yapmıştır. Daha sonra *Qumul Géziti*'nde editör olan şair, 1979 yılından sonra aynı dergide baş editör olarak çalışmaya devam etmiştir.

Kumul'da düzenli olarak yapılan şölenlerde okunan koşukları dinleyerek edebiyat ve sanata ilgi duymaya başlamıştır. 1957 yılında *Tarim* dergisinde yayımlanan *Bahar Şamili* adlı şiir ile edebiyat dünyasına ilk adımını atmıştır. 1980 yılından sonra nesre yönelen Ayşem Ehmet'in *Qara Çamidan* (Kara Bavul), *Hesret* (Hasret), *Başlikniñ Rayi* (Başkanın İsteği), *Xicilliq* (Utanc), *Tağ Mevisi* (Dağ Meyvesi), *Yeñi Öyke Köçüş* (Yeni Eve Göçüş) [1965] hikayeleri yayımlanmıştır. 1995 yılında yayımlanan *Melike'niñ Meñzidiki Dağ* (Melike'nin Yüzündeki Leke) hikâye kitabında ise uzun hikâyelerinin bir kısmı yer almıştır.

1983 yılında *Öçmas İzlar* (Silinmez İzler), 1999 yılında *Muhammet Beşir Çiñvañ* (Beylerbeyi Muhammet Beşir) adlı romanları yayımlanmıştır. Yazarın *Menribanu Vañ* (Beylerbeyi Mihribanu) adında yayımlanan bir tiyatro eseri vardır.

Aynı zamanda halkiyatçı olan Ayşem Ehmet'in *Qumul Xelq Qoşaqıridiki Qumul Şivisi* (Kumul Halk Koşuklarındaki Kumul Şivesi) adlı yayımlanmış makalesi ile *Yaçibeg* (Yaçibey), *Tömür Xelpe* (Timur Halife) gibi *Qumul Edebiyatı* ve *Bulaq* dergilerinde yayımlanmış destanları vardır. Halkiyatçı olarak iyi bir derlemeci olan Ayşem Ehmet'in üç bini aşan halk koşuğu derlemesi olduğu bilinmektedir.

Yazar, Çin Yazarlar Birliği Şıncan Uygur Özerk Bölgesi Şubesi, Çin Halk Edebiyatçıları ve Sanatçıları Birliği Şıncan Uygur Özerk Bölgesi şubesi üyesidir (Abdülvahit Kaşgarlı, 2017: 106-107).

Nuraniye Kemberova (1942-...)

1942 yılında Gulca'da doğan Kemberova, 1955 yılında ailesiyle Özbekistan'ın Encan şehrine göçmüştür. Encan'da orta öğrenimini tamamladıktan sonra Taşkent'teki Orta Asya Devlet Üniversitesi Gazetecilik Fakültesinde okumuştur. 1966 yılında fakülteyi bitiren Kemberova, Karakalpakistan'ın Nokus şehrindeki Karakalpakistan Yayınevinde ve başka yerlerde çalışmıştır. 1992 yılında Kırgızistan'ın başkenti Bişkek'e taşınmıştır.

Hikâye yazarı olan Kemberova'nın, 1970 yılından itibaren hikâyeleri yayımlanmıştır. Hikâyeleri ile uzun hikâyeleri Uygur, Karakalpak, Özbek ve Kırgız Türkçesi ile Rus dilinde yayın yapan dergi ve gazetelerde yayımlanmıştır (Abdülvahit Kaşgarlı, 2017: 259-260).

Dürnem Mésurova (1943-...)

Şair, roman ve piyes yazarı Dürnem Mésurova, 8 Mart 1943 tarihinde Jetisu ile Panfilov ilçesi Çoñ Çığan köyünde doğmuştur. İlkokula doğduğu yerde başlamış daha sonra Jarkent şehrindeki Xelil Xémrayev adlı okulda devam etmiş, ortaokulu ise Taşkent şehri 121. Mektep'te okumuştur. 1961-1964 yılları arasında Taşkent Pedagoji okulunda okumuş, 1965 yılında da tekrar Kazakistan'a dönmüştür.

Kazakistan'a döndükten sonra 1966-1977 yılları arasında Pencim köyündeki A. Rozibakiyev, Köktal köyündeki Abay, Yarkent şehrindeki Xélil Xémrayev adlı okullarda öğretmen olarak çalışmıştır.

1977-1980 yılları arasında Yarkent şehrindeki ZAGS (ЗАГС) bürosunda başkanlık görevini yürütmüştür. 1980-1989 yılları arasında ise Alaköl ilçesi bilim kurulunda çalışmıştır.

Çok yönlü bir sanatçı olan Mésurova, *Behödde Ötmigen Ömür* (Boşa Gitmeyen Ömür) adlı uzun hikâye ve *Ana Mirası* (Ana Mirası) adlı roman ve *Téğdir Qismetliri* (Takdir Kismetleri) adlı hikâye kitabının yazarıdır. Ana Mirası ve Téğdir Qismetliri eserleri tiyatrodan sahnelenmiştir. Yine Mésurova'nın birçok şiiri bestelenmiştir.

Yazarın *Behödde Ötmigen Hayat* (Boşa Gitmeyen Ömür) adındaki uzun hikâyesi Rusça'ya, *Ana Mirası* (Ana Mirası) romanı İngilizce'ye çevrilerek yayımlanmıştır.

Dürnem Mésurova, "Eren Eñbegi üşin" madalyasının sahibi ve Panfilov ilçesinin fahri hemşerilik belgesi sahibidir (Méxsetova, 2024: 31)

Saadet Babacanova (1943-...)

Şair, Gulca'da 5 Ağustos 1943 tarihinde doğmuş, ortaokulu bitirdikten sonra Taşkent'e göçmüştür. 1975 yılında Taşkent Devlet Üniversitesi Gazetecilik Fakültesinden mezun olan Babacanova'nın ilk eserleri *İli Derya* gazetesinde yayımlanmış daha sonra *Özbekistan Medeniyet-San'at Gazetesi*'nde yayımlanmış, radyo ve televizyonlarda okunmuştur. Özbekistan'da çeşitli gazete ve dergilerde şiirleri yayımlanan şair *İstiklaliyet* gazetesinde de uzun süre çalışmıştır.

1983 yılında yayımlanan Analar Avazi (Anaların Sesi) ve 1987 yılında yayımlanan *Deqıqiler* (Dakikalar) adlı şiir ve destan antolojisinde şiirleri yer almıştır (Zeynalov, 2007: 496; Abdülvahit Kaşgarlı, 2017: 279-80).

Heyrinisa Turdi (1944-...)

Şair ve hikâye yazarı olan Heyrinisa Turdi, Çöçek'te 1944 yılında doğmuştur. 1961 yılında Ürümqi Öğretmen Yetiştirme Okulu'nu bitirdikten sonra öğretmenlik yapmaya başlamış, 1962 yılında da ailesiyle Kırgızistan'ın başkenti Bişkek'e göç etmiştir. Bişkek'te bir

fabrikada yirmi yıldan fazla çalışan Turdi, 1993 yılından sonra Kırgızistan Radyo ve Televizyon Kurumunun Yeni Uygur Türkçesi yayın bölümünde çalışmaya başlamıştır.

Edebiyat çalışmalarına 1970'te başlayan Turdi'nin *Şaptul Çéçigi* (Şeftali Çiçeği) adlı ilk şiiri 1971'de yayımlanmıştır. Bu tarihten sonra şiir ve hikâyeleri *Uygur Avazi*, *Yeñi Hayat*, *Arzu* ve *Pervaz* gibi dergi ve gazetelerde yer almaya başlamıştır.

Eşu Tün (O Gece), *Oğlumğa* (Oğluma), *Men Ana* (Ben Anayım), *Qeşqer* (Kaşkar), *Cudaliq* (Ayrılık) benzeri şiirleri yanında *Qiz Qelbi* (Kız Kalbi), *Pocta Sanduği* (Posta Kutusu) gibi hikâyeleri eserleri için örnek gösterilebilir.

1994 yılında Kırgızca yayımlanan *Ümütüm Ata Yurt* (Umudum Baba Yurdu) adındaki kitapta şiirlerinin bazıları yer bulmuştur. *Can Sirim* (Can Sırrım) adlı şiir kitabı Kırgız Şair Marabay tarafından Kırgız Türkçesine aktararak yayımlanmış. Bu kitap yanında şairin *Aniniñ Qelbide Alemçe Söyğü* (Annenin Kalbinde Bir Dünya Sevgi) adında Uygur Türkçesiyle 2001 yılında yayımlanmış kitabı da vardır (Abdülvahit Kaşgarlı, 2017: 162).

Halide İsrail (1952-...)

Memur bir ailenin çocuğu olan Halide İsrail, Ekim 1952'de Kaşgar'da doğmuştur. Annesinin memuriyeti sebebiyle çocukluğu Aksu ve Hoten gibi şehirlerde geçmiştir. Ortaokul bittikten sonra 1971 ve 1972 yıllarında *Xoten Géziti* yönetiminde çalışmıştır. 1972 yılında Merkezî Milletler Enstitüsü Dil ve Edebiyat Fakültesinde yüksek tahsile başlamış, 1975'te fakülte mezuniyetinden sonra *Şıncañ Géziti*'nin Yeni Uygur Türkçesinin Editörlük Bölümünde çalışmaya başlamıştır.

1985 yılında *Eh Hayat* (Ah Hayat) hikâyesinin yayımlanmasıyla edebiyat dünyasına adım atan Halide İsrail, "Uygur Edebiyatının Yeni Yıldızı" olarak adlandırılmıştır. Hikâyeleri *Ana* (Ana), *Oyğiniş* (Uyanış), *Eñ Güzel Xatire* (En Güzel Hatıra), *Yiltiz* (Kök), *Hañgit Köli* (Akbaba Gölü), *Timtas Şeher* (Sessiz Şehir), *Arman* (Arzu) ile uzun hikâyeleri *Qumluqniñ Çüşü* (Kumsalın Düşü) [1989], *U Közler* (O Gözler), *Reñdar Quyun* (Renkli Kasırga), *Baharda Yağqan Qar* (Baharda Yağan Kar), *Mextumsula* (Mahtumsula), *Orbita* (Yörünge), *Reñdar Quyaş* (Renkli Güneş) [1990] örneğinde olduğu gibi eserlerin yazarıdır.

Hikâyelerinin bir kısmı 2001 yılında yayımlanan *Timtas Şeher* kitabında yayımlanmış; bazı hikâyeleri 1992 yılında yayımlanan *Qumluqniñ Çüşü* kitabında, bazıları da yine 1992 yılında yayımlanan *Qutluq Keçe* antolojilerinde yayımlanmıştır. Hikâyelerinin bir kısmı Çinceye aktararak yayımlanan yazarın 2016 yılında *Altun Keş* (Altın Ayakkabı) adında bir romanı yayımlanmıştır (Abdülvahit Kaşgarlı, 2017: 158-159).

Yazar, 14-15 yaşında sol görüşler etkisinde kaldığı 16 yaşında okumaya başladığı kitaplarla kendini ve gerçeği bulduğunu belirtir, daha sonra hiç aklında olmayan yazarlığa yöneldiğini söyler (Patigül'den akt. Hasancan, 2018: 2).

Taşgöl Heziyarova (1954-...)

1959 yılında ailesiyle birlikte Kazakistan'a göç eden Heziyarova, 1954 yılında Gulca'da dünyaya gelmiştir. Henüz çocukken babasını ve annesini kaybetmiş, 1969'da Almatı Vilayeti'nin Emgekçi Kazak ilçesi Koram köyünde orta öğrenimini tamamlayıp aynı okulda Piyonerler Teşkilatı'nın rehberi olarak çalışmaya başlamıştır.

Tovva (Tövbe), *Yerdin Soraymen Epu* (Topraktan Özür Dilerim), *Hayat ve Mamat* (Hayat ve Ölüm), *Sen Yok* (Yoksun), *Umut* (Umut) gibi şiirleri *Şiiriyat Gülzarı* adlı kitapta yayımlanan şairin 2005 yılında *Qalbim Nidasi* (Kalbimin Sesi) adlı şiir kitabı yayımlanmıştır (Zeynalov, 2007: 560; Abdülvahit Kaşgarlı, 2017: 294).

Gülbehrem Xoşayeva (1957-...)

Hikâye yazarı, gazeteci ve akademisyen olan Gülbehrem Xoşayeva, 13 Şubat 1957 tarihinde Kazakistan'da Almatı Vilayeti Uygur İlçesinin Gulcat köyünde dünyaya gözlerini açmıştır.

1978'de Almatı Yabancı Diller Enstitüsü İngiliz Dili Fakültesini bitirmiş ve 1978-1979 öğretim yılında Ana Juti Mektebinde² (Ana Yurdu Mektebinde) [Galcat Ortaokulu'nda] İngilizce öğretmenini olarak çalışmıştır. 1978 yılında *Meni Kütken Bala* (Beni Bekleyen Çocuk) adlı hikâyesinin *Komunizm Tuğı* gazetesinde yayımlanmasıyla yazarlığa ve edebiyat dünyasına ilk adımını atmıştır.

Davet üzerine 1979 yılında *Komunizm Tuğı* gazetesinin Edebiyat ve Sanat bölümlerinde çalışmaya başlamış ve 20 yıl boyunca bu gazetede çalışmaya devam etmiştir. Gülbehrem Xoşayeva gazetede çalışmaya başladığı ilk dönemi "*Ben Uygur gazetesine (Uygur Avazi) henüz yirmi yaşındayken geldim. İngiliz Dili Bölümünü okuyup gelen birisi için ana dilinde hemen şiir ve hikâyeleri incelemek kolay olmadı. Lakin ben şanslıydım. Hezim Bahtiyarov, Savutcan Memetqulov, Yoldaş Azamatov, Dolkun Yasinov ve Abdumecit Döletov gibi abilerimle bölümdaş olma şerefine eriştim. Onlar benim çalışmamda yükselmeme sonsuz ve derin tesir eden değerli insanlardır. Abdumecit Döletov hayatının sonuna kadar bana abi, hoca, kalemdaş, dost ve sırdaş oldu.*" cümleleriyle anlatır.³

1999 yılında El-Farabî Kazak Millî Üniversitesinin İktisat ve İşletme, Hukuk ve Şark Fakültelerinde lisans, yüksek lisans ve doktora seviyesindeki öğrencilere İngilizce ders verdi. "*İngiliz Dedektif Eserlerinin Rus ve Kazak Dillerine Tercüme Edilişindeki Zorluklar*" konulu bilimsel çalışma ile 2006 yılında bu alanda doktora tezini savunarak doktor unvanını almıştır. Bu çalışmanın önemi, üç dilin esas alınarak hazırlanmış olmasıdır.

2006-2008 yılları arasında Quddus Gocamirayov adlı Uygur Devlet Tiyatrosunun başkanı Murat Ehmediyev'in isteğiyle Uygur Tiyatrosu bünyesinde bulunan *Sen'et Géziti*'nin baş editörlük görevini kabul etmiştir. Uygur ve Rus dillerinde yayın yapan bu gazetede Uygur sanatçılar hakkında üç yıl boyunca makaleler yayımlandı.

Hikâyeleri ve gazete yazıları Kazakistan'da *Aruvcan, Ravan, Jıldız, Aqiqat, Misl, İrade, İntizar, Exbarat* gibi dergilerle *Uygur Avazi, Aziya, Bugun, Almatı Akşamı* gibi gazetelerde Kazakça ve Uygurca olarak yayımlanmıştır. Gülbehrem Xoşayeva'nın *Çüşümge Bolsimu Kirseñcu Ana* (Düşümde Olsa Bile Seni Görsem Ana) hikâyesi Türkiye Türkçesine aktarılıp Güncel Sanat Dergisinin 46. sayısında yayımlanmıştır.

2004 yılında yayımlanan *Derdi Yoq Demsen Méni* (Beni Derdi Yok mu Sanırsın), 2008 yılında yayımlanan *Men Sényi Qiyalmaymen* (Sana Kıyamam), 2010 yılında Kazak dilinde yayımlanan *Köndim-ay Sağan Tağdırım* (Sana Boyun Eğdim Kaderim), 2017 yılında yayımlanan *Cürektin Çiqqan Bir Tamçe Yaş* (Yürekten Sızan Bir Damla Yaş) hikâye ve uzun hikâye kitapları Mir Neşriyat'ta yayımlandı. 2017 yılında "*Sensiz Ulaşan Sabahlar*" adlı hikâyelerinden oluşan kitabı Antalya'da Baygenç Yayıncılık tarafından yayımlandı.

Gülbehrem Xoşayeva'nın akademisyen olarak hikâye, roman, deneme konularındaki bilimsel görüşlerini yansıtan 30'dan fazla makalesi yayımlanmıştır. 2013 yılında doktora tez konusuyla bağlantılı olarak *İngiliz Tilini Tercime Qiliş Usulliri* (İngilizceyi Tercüme Yöntemleri) adındaki bilimsel çalışması yayımlanmıştır. Bu kitap tercüme ve mütercimlik fakültelerinde öğrencilere ders kitabı olarak okutulmuştur. Ayrıca bu kitap, konuyla ilgili Kazak bilim adamları tarafından değerlendirilmiş ve övülmüştür.

² Okulun adı yazarın kendisi tarafından yazılıp tarafımıza gönderilen metindeki şeklidir.

³ (04/11/2024 tarihli kendisinin yazdığı özel biyografisi).

Gülbehrem Xoşayeva'nın Türkiye'de Baygenç Yayıncılık tarafından *Sensiz Ulaşan Sabahlar* (Sénsiz Atqan Tañlar) adlı kitabının yayımlanmasından sonra yayınevinin editörü şair, yazar, sanat eleştirmeni Arslan Bayır, kitabın tanıtımı için Almatı'ya gelmiştir.

Filoloji alanında doçent olan Gülbehrem Xoşayeva, 2017-2019 yılları arasında Turan Üniversitesi Yabancı Diller Bölümünün danışmanlığını yürütmüştür. Akademisyen, şair, yazar ve gazeteci Gülbehrem Xoşayeva hâlen hayatta olup eşi, oğlu ve kızları ve yedi torunu ile Almatı'da hayatını devam ettirmektedir. 2023 yılında Kazakistan Cumhuriyetinin Fahri Puxrasi unvanı verilen Xoşayeva, Kazakistan Gazeteciler Birliğinin ve Kazakistan Yazarlar Birliğinin üyesidir (Kendi kaleminden çıkan 04/11/2024 tarihli biyografisi; Abdülvahit Kaşgarlı, 2017: 153-154).

Nurala Göktürk (1957-...)⁴

Şair, hikâye yazarı, çevirmen, yazar, aktivist Nurala Göktürk, Doğu Türkistan'ın Yarkent vilayetinde 1957 yılında doğdu. Şair, doğduğunda babası Abdulveli Han Hoca Çin hapishanelerinde işkence altındaydı. Vatanları Kızıl 1949 yılında Çinliler tarafından işgal edildiği için ailesi 1961 yılında, Nurala 4 yaşındayken vatanlarını terk edip göçmek zorunda kalmıştır. Önce Afganistan'a gelen aile 1965 yılında Türkiye'ye sığınmıştır. 1966 yılında hacca gidip sekiz ay sonra tekrar Türkiye'ye dönmüş ve ilkokula başlamıştır. İlkokulda okurken aynı zamanda devletin göçmenler için açmış olduğu el sanatları ve halıcılık kursundan 12 yaşında mezun olarak ustalık belgesi almıştır.

Nurala Göktürk, dinî, millî ve kültürel anlamda kendisini yetiştirmiştir. Doğduğu toprakları ve Çin istilasını katıldığı çeşitli toplantılarda dile getirmiş ve Doğu Türkistan Türklüğünü ve onların kültürünü tanıtmak için elinden geleni yapmış, sergiler başta olmak üzere çeşitli etkinlikler düzenlemiştir.

Türkiye genelinde ve Avrupa'da pek çok uluslararası toplantılara, radyo ve televizyon programlarına konuşmacı olarak katılmış ve Doğu Türkistan Türklüğünün durumunu dile getirmiştir.

Makaleleri ve şiirleri *Kayseri*, *Erciyes Dergisi*, *Çemen*, *Türelî*, *Yesevi*, *Gök Bayrak*, *Türkiye*, *Referans* gibi birçok dergi ve gazeteler yanında Kayseri'de 1991-1992 yıllarında yayımlanan *Bizim Gençlik Şiir Antolojisi*, İstanbul'da 1997, 1998 ve 1999 yıllarında Hoca Ahmet Yesevi Vakfınca yayımlanan *Şiir İlkindiler 1*, *Şiir İlkindiler 2*, *Fatih'ten Atatürk'e* adlı antolojiler başta olmak üzere çeşitli antolojilerde yayımlandı.

Nurala Göktürk'ün, *Gök Bayrak Sevdası 1* ile *Gök Bayrak Sevdası 2*, Ben Türkistan Kızıyım, Doğu Türkistan Geleneksel Uygur Mutfak Kültürü adlarındaki kitapları yayımlandı.

Doğu Türkistan'dan Avustralya'ya göç etmek zorunda kalan Süyüngül Canişif Hanım'ın *Göz Yaşları ile Islanan Topraklar* adındaki Arap harfleri ile Uygurca yazılmış kitabını Uygur Türkçesinden Türkiye Türkçesine aktararak yayımladı. Aynı şekilde Ahmet İgemberdi'nin Arap harfleri ile Uygurca yayımlanmış *Hicran Derdi* adındaki kitabını da Uygurca aslından Türkiye Türkçesine çevirerek yayımlamıştır. Şairin ilk şiir kitabı *Gök Bayrağın Gözyaşı* 2021 yılında Ateş Yayınları tarafından yayımlanmıştır. Kitap çok ilgi görmüş, çeşitli gazete ve dergilerde farklı tarihlerde tanıtım ve değerlendirme yazıları yayımlanmıştır.

Şair, yazar ve gazeteci Bedrettin Keleştimur 24/10/2022 tarihli *Elazığ Hakimiyet* gazetesinde *Gökbayrağın Gözyaşı* başlıklı bir makale yazarak yazar ve eserini değerlendirmiştir (URL-1). Mehmet Şükrü Baş 08/01/2024 tarihli *Harput Gazetesi*'nde *Gökbayrağın Gözyaşı* başlıklı hem şair hem kitap hakkında bir tanıtım yazısı yayımlamıştır (URL-2). Osman Oktay da 12/07/2024 tarihli *Habererk* gazetesinde *Ankara'da*

⁴ Nurala Göktürk'ün biyografisi eşi ve kendisinden istenmiş, onların ricasıyla Nagehan Orbay Akay tarafından hazırlanmış ve makalede verilirken bu yayımlanmamış biyografi esas alınmıştır.

“Gökbayrağın Gözyaşı” aktı sel oldu! Başlıklı bir makalede hem yazarı hem yayımlanan şiir kitabını tanıtan bir makale yazmıştır (URL-3). Şair, yazar ve politikacı (Bozcaada eski belediye başkanı) Nagehan Orbay Akay da Nurala Göktürk’ün kendisi ve eserleri hakkında bir tanıtım yazısı kaleme almıştır.

Nurala Göktürk’ün çocuk yaşta hayal meyal hatırladıkları ile yakınlarından dinlediği olayları hikâyeleştirdiği *Tanrı Dağlarından Erciyes’in Eteklerine Göç Hikâyeleri* adlı hikâye kitabı 2023 yılında Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları tarafından İstanbul’da yayımlandı. Nurala Göktürk’ün bir şair olarak şiir dalında, yine bir kültür elçisi olarak mutfak dalında katıldığı yarışmalar ve faaliyetlerden aldığı çok sayıda dereceleri, sertifikaları, teşekkür, takdir ve onur belgeleri vardır.

Şair, yazar, aktivist Nurala Göktürk, Hamit Göktürk beyle evli olup hayattadır; biri kız dört çocuk annesidir.

Dilber Keyyum (1958-...)

Memur bir ailenin çocuğu olan Dilber Keyim, 1958 yılında Kaşgar şehrinde dünyaya geldi. 1973 yılında liseyi bitirmiş ve o yılda da Kaşgar Öğretmen Yetiştirme Okulunda okumaya başlamıştır. 1975’te okulunu bitirmiş ve Kaşgar Şehrindeki 3 Numaralı Okulda edebiyat öğretmenliği yapmaya başlamıştır. 1980 yılından 1988 yılı sonuna kadar *Kaşgar Edebiyatı* dergisinde editörlük görevi yapmıştır. 1980 yılında ise mesleki yazarlık görevine atanmıştır.

1980 yılının Ocak ayında *Qeşqer Géziti*’nde yayımlanan *Bolsam Bir Tamçe* (Olsam Bir Damla) şiiri ile edebiyat dünyasına adım atmıştır. İlerleyen zamanda nesre yönelen Dilber Keyyum, 1984 yılında *Tamçe* (Damla) adlı şiir kitabı ile *Titrigen Yürek* (Titreyen Yürek) adındaki hikâye kitaplarını yayımlamıştır.

Kendi eserlerinin yanında kadın yazarların hikâyelerinden oluşan *Sot Üstide* (Mahkemede) adındaki hikâye ve Kaşgarlı Mahmut için yazılan şiirlerden oluşmuş *Süzük Bulaq* (Duru Pınar) adındaki şiir antolojilerini yayım için hazırlamıştır.

1981’de Doğu Türkistan’ı kapsayan Azınlık Halkların Münevver Eserlerinin Değerlendirilmesi Toplantısı’nda iki gazeli 3’üncülük derecesi almıştır.

Kaşgarlı Mahmut’un mezarının bulunması sebebiyle kaleme aldığı *Ecdadim Teşekkürü* (Ecdadımın Teşekkürü) adında şiir ve Kaşgarlı Mahmut’un annesi için kaleme aldığı *Ana* adlı hikâyesi onun tanınmasında etkili olmuştur. *Heqiqet Oğli* (Gerçeğin Oğlu) adındaki hikâyesi ise Memtili Efendi’nin hayatını konu edinmiştir. Hazırladığı bilinen *Ana* (Ana) adlı bir hikâyeler toplamı henüz yayımlanmamıştır.

Kaşgar İli Yazarlar Birliğinin başkan yardımcılığını da yürüten yazar ve şair Dilber Keyyum, Çin Yazarlar Birliği Şıncan Uygur Özerk Bölgesi Şubesinin üyesidir (Zeynalov, 2007: 565; Abdülvahit Kaşgarlı, 2017: 118).

Patigül Mehsetova (1959-...)

Şair, hikâye yazarı, şarkı sözü yazarı, çevirmen ve akademisyen olan Patigül Mehsetova, Almatı Vilayeti Uygur İlçesine bağlı Uzuntam Köyü’nde 20 Mart 1959 tarihinde doğmuştur. 1975’te Çoñca adındaki Uygur Okulunu tamamlamış, ardından Almatı Ticarî Teknik Okulunda okumaya başlamıştır. Okulu bitirdikten sonra 1977-1979 yıllarında Almatı Vilayetinin Uygur İlçesi Komün Mahkemesinde mali işler memuru olarak çalışmıştır.

1980 yılında girdiği Abay Kazak Devlet Pedagoji Üniversitesinin Filoloji Fakültesini 1985 yılında bitirdi. 1985-1987 yılları arasında Almatı şehri Zarya Vostoka Mahallesi Uygur Ortaokulunda Uygur Dili ve Edebiyatı öğretmeni olarak çalıştı. 1987 yılından 2000 yılına kadar Abay Kazak Devlet Pedagoji Üniversitesi Uygur Dili ve Edebiyatı Bölümünde öğretim görevlisi olarak ders vermiştir. 2001 yılında aynı üniversitede yüksek lisansa başlamış,

2003 yılında “60-80 Yıllardaki Uygur Şeiriyatı” (1960-1980 Yılları Arasında Uygur Şiiri) konusunda hazırladığı teze yüksek lisansını tamamlamıştır.

2004-2012 yılları aralığında Almatı Şehri Bilim Kurumuna bağlı olan Öğretmen Yetiştirme ve Geliştirme Enstitüsünde çalışmıştır. Daha sonra Almatı Bilim Kurumunun Eğitim Öğretim Yeni Teknolojileri Bilimsel Yöntem Merkezinde çalışmaya başlamıştır.

Mehsetova'nın şiirleri ve hikâyeleri ile bilimsel eserleri *Pervaz*, *Qeşger Edebiyatı*, *İntizar*, *İhsan*, *Meripet*, *Etnopedagogika*, *Ğunçe ile İzdenis* gibi dergilerle *Uygur Avazi*, *Aziya Bugün* benzeri gazetelerde yayımlanmış; *Aniler Avazi*, *Yaşlar Avazi*, *Vesiyet*, *Şeiriyyat Gülzari*, *Qazaqstan*, “*Uygurşunas Boyı ve Tetkikatlar*” adlı eserlerde yayımlanmıştır.

Mehsetova; *Hayat Heqiqiti İlham Menbesi* (Hayatın Gerçeği İlham Kaynağı), *Oy Tamçiliri* (Düşünce Damlaları), *Çeksizlik* (Sonsuzluk) gibi eleştiri ve değerlendirme kitaplarının; *Men Muhebbet Quçığida* (Sevgi Kucağındayım), *Diyanet* (Diyanet), *Sirliq Alem Bu* (Esrarlı Dünya Bu), *Jürektin Tökülgen Yaş* (Yürekten Dökülen Yaş), *Künlük Tutqan Küñçiler* (Şemsiye Tutan Kıskaçlar), *Séğiniş Muñi* (Hasret Hüznü), *Siler Bilen Qalsam* (Sizlerle Kalsam), *Herqaysida Bar Xislet* (Her Birinde Var Hikmet), *Bille Bağın Bağlarğa* (Birlikte Git Bağlara), *Kıçık Dostlarğa* (Küçük Dostlara), *Her Pesilniñ Gözelligi Var* (Her Mevsimin Güzelliği Var) gibi Uygur Türkçesiyle; *Özine Senem* (Kendine İnanmış) gibi Kazak Türkçesiyle yazılmış şiir kitaplarının sahibi olmanın yanında *Muhit Sen'et Muhitida* (Muhit, Sanat Muhitinde) adlı uzun hikâyenin de yazarıdır.

Patigül Mehsetova, Uygur edebiyatı dersleri hakkındaki metodik kuralların da yazarıdır. Mehsetova aynı zamanda şarkı sözü yazarıdır ve yüzden fazla güftesi bestelenmiştir. Çevirmen de olan Mehsetova İlhom Zoyir'in *Qeriz* (Borç) adlı eserini Özbek Türkçesinden Uygur Türkçesine aktarmış ve sahnelenen eser çok sevilmiştir. *Ümütlük Duniya* (Umutlu Dünya) ise onun kaleme aldığı film senaryosudur.

Bazı eserleri Kazak ve Özbek Türkçelerine bazıları Rusçaya çevrilerek çeşitli gazete ve dergilerde ve antolojilerde yayımlanmıştır. *Öziñe Senem* (Kendine Güzel) adlı antolojisi Kzakçaya çevrilereek yayımlanmıştır.

Mehsetova, M. Duvlatov, M. Jumabayev, K. Mırza-Éli, M. Maqatayev, F. Oñğansınova, O. Süleymenov, B. Jakıp gibi pek çok şairin şiirlerini; Ğ. Xaylibay'ın *Kara Oramal* (Siyah Mendil) uzun hikâyesini, Özbek dramaturg İ. Zayir'in *Kériz* (Borç), Türkiye'den de dramaturg Tuncer Cücenoglu'nun *Kar Köçküni* (Kar Göçkünü) piyeslerini Uygur yazı diline aktarmıştır.

Kazakistan Yazarlar Birliği üyesi olan Mehsetova, Kazakistan'ın bağımsızlığının yirmi beşinci yıl kutlamalarında bir madalya ile ödüllendirilmiştir (Zeynalov, 2007: 569; Abdülvahit Kaşgarlı, 2017: 267-268; Méxsetova, 2024: 39-40).

Gülnare Avutova (1964-...)

Şair ve bilim insanı Gülnare Avutova, 10 Kasım 1964 tarihinde Almatı Vilayetine bağlı Uygur ilçesinin Dolata köyünde doğmuştur. 1972-1980 yılları arasında Dolata köyündeki okulda okumuştur. 1987 yılında Abay Pedagoji Enstitüsünün Filoloji Fakültesi Uygur Bölümünden mezun olmuştur. 1994 yılında *Lütpulla Mutellipniñ İcadıy Mirası* (Lütfulla Mutellip'in Edebî Mirası) konu başlıklı tezi savunarak yüksek lisansını tamamlamıştır.

Pervaz, *Arzu*, *Didar* ve *İntizar* dergilerinde şiirleri yayımlanmıştır. *Anılar Avazi* (Annelerin Sesi) adlı şiir antolojisinde birçok şiiri yer almıştır. 1990 yılında Jazuşi Neşriyat'tan *Gülzarım* (Gülbahçem) adlı bir şiir kitabı yayımlanmıştır.

50. yaş kutlamaları dolayısıyla, Almasbek (Mehemmetimin Obulkasimov) 4 Aralık 2004 tarihli *Uygur Avazi* gazetesinde *Vakit Dériyasida Üzgen Ehtiraslik Édibe* (Vakit Denizde Yüzen İhtirash Edibe) başlıklı yazıda kendisi ve eserleri hakkında geniş bir değerlendirme

yazmıştır. Bu değerlendirmede Avutova'nın *Lütpulla Mutellip İcadıy Mirası* (Lütfulla Mutellip'in Mirası) adında bir monografik çalışmasının yayımlandığını belirtmektedir.

Gülnare Avutova, Kazakistan Fenler Akademisinin Şarkşinaslık Enstitüsü Uygurşinas Bölümünde çalışmaktadır. Şairin şiirleri, Rus diline çevrilmiş ve Özbek Türkçesine aktarılmıştır.

Alim ve şair Avutova Kazakistan Yazarlar Birliği üyesidir (Zeynalov, 2007: 584; Almasbek (Mehemmetimin Obulkasimov), 2014; Abdülvahit Kaşgarlı, 2017: 117-118; Méxsetova, 2024: 42).

Atikem Sidik Aykut (1969-...)

Şair, roman, kısa ve uzun hikâye yazarı, çocuk hikâye yazarı olan ve seyahat yazısı da bulunan çok yönlü sanatçı Atikem Sidik Aykut, 18 Eylül 1969 tarihinde Kaşgar şehrine bağlı Konaşehir ilçesinin Opal köyünde doğmuştur. İlkokul ve ortaokulu doğduğu köyde okumuş, okul bittikten sonra 1983 yılında Konaşehir'deki Yeza Égilik Bankasında çalışmaya başlamıştır.

Şincan Maliye İktisat Enstitüsü İktisat Politikası Bölümünü dışarıdan okuyarak 2003 yılında bitirmiştir. Okulu bitirdikten sonra aynı bankanın farklı bir biriminde çalışmaya devam etmiştir.

Atiken Sidik Aykut, *Dostumğa* (Dostuma) başlıklı hiciv şiirinin *Yéza Pul Muamile* gazetesinde yayımlanmasıyla 1996 yılında edebiyat dünyasına girmiştir.

Yazarın Reñ (Renk), *Muhebbetniñ Payani* (Sevginin Desteği) gibi uzun hikâyeleri ile *Érimniñ Kiçik Xotuni* (Kocamın Küçük Karısı), *Şorluq Yer* (Tuzlak) gibi hikâyeleri ve *Dadamniñ Sayisi* (Babamın Gölgesi), *Miracixan* (Miracihan), *Men Héçnéme Démidim* (Ben Bir Şey Demedim) gibi şiirleri ile *Yürek Nidaliri* (Yürek Sesleri), *Hayat Köndürgüçi* (Hayat Alıştırıcı) gibi mensur şiirleri *Qeşqer*, *Tarim*, *Teñritag*, *Şıncañ Medeniyiti*, *Şıncañ Ayalliri*, *Şıncañ Yaşliri*, *Yeñe Qaş Téşi*, *Aqsu Edebiyati*, *Qeşqer Edebiyati*, *İli Deryasi* dergilerinde yayımlanmıştır.

Yazarın *Qeşqer* dergisinde yayımlanan bir de *Ğenimet Demler* (Ganimet Anlar) adlı gezi yazısı ve *Gül Qiz Bilen İpare* (Gül Kız ile İpare) adında 2016 yılında yayımlanmış edebî bir çocuk hikâyesi ile yine 2016 yılında Şıncañ Halk Neşriyatı tarafından yayımlanmış *Ay Pesli* (Ay Vakti) adlı bir romanı vardır.

2001 yılında *Qeşqer Edebiyati* dergisi tarafından düzenlenen “Yeni Çağ, Yeni Arayış” konulu yarışmada bazı şiirleri dereceye girerek üçüncülük ödülü almıştır. Bazı şiirlerine de 2005 yılında 14. *Han Tanrı Edebiyat Ödülü*’ü verilmiştir. 2010 yılında *Tarim Dergisi Neşriyatı* tarafından düzenlenen *Seçkin Yazar Ödülü*’nü kazanmıştır.

Şiir, kısa ve uzun hikâye, çocuk hikâyesi, seyahat yazısı ve roman olmak üzere yüzden fazla eseri bulunan yazar, Uygur Özerk Bölgesi Yazarlar Birliği ve Kaşgar Şehri Yazarlar Birliği üyesidir (Abdülvahit Kaşgarlı, 2017: 102-103).

Çimengül Avut (1973-...)

Çeşitli gazete ve dergilerde yayımlanmış beş yüzden fazla şiiri bulunan Çimengül Avut, 1973 yılının 6 Aralık'ında Kaşgar'da aydın bir ailede dünyaya gözlerini açmıştır. 1979 ila 1984 yılları arasında Kaşgar'daki Gocam Kölbeşi İlkokulunu, 1984 ila 1991 yılları arasında Kaşgar'daki Uygur Lisesinin ortaokul ve lise bölümlerini okumuştur. 1991 yılında girdiği Kaşgar Pedagoji Enstitüsü Edebiyat Fakültesini 1996 yılında bitirmiştir. Üniversite öğreniminden sonra Kaşgar Uygur Neşriyatının Uygur Editörlük Bölümünde editör olarak çalışmaya başlamıştır.

Asmanğa Qarap (Göğe Bakıp) adlı şiirinin *Tarim Ğunçiliri* dergisinde yayımlanmasıyla 1987 yılında edebiyat dünyasına adım atmıştır.

Tökülgen Naxşa (Dökülen Şarkı), *Olturar Sükütte Hayat Dilbirim* (Oturur Sessizce Hayat Dilberim), *Tolğınidu Ravab Tarisi* (Dalgaların Rebab Namesi), *Süygü* (Sevgi), *Kel Yürikim* (Gel Yüreğim), *Sebiylik Xatirisi* (Çocukluk Hatırası), *Uzutuş* (Uğurlama), *On Yettinçi Avğust Keçisi* (On Yedi Ağustos Gecesi), *İkki Müveşşeh* (İki Müveşşeh), *Bulbulname* (Bülbülname), *Xiyal* (Hayal), *Giganit Bir Şebnem* (Büyük Bir Şebnem), *Ğaliblik İlkide Yapyeşil Çırağ* (Zafer Kazananın Elinde Yemyeşil Lamba) gibi şiirleri vardır.

İlk şiir kitabı üniversitede eğitim gördüğü sırada yayımlanan *Tétür Çekin* (Ters Şimşek)'dir. Ardından *Qisas Ğunçisi* (İntikam Gocası), *Taş Yaprak* (Taş Yaprak), *Barsa Kelmes Yol* (Dönüşü Olmayan Yol) adındaki şiir kitapları yayımlanmıştır.

2004 yılında Uygur Özerk Bölgesinde ilk defa düzenlenen Kadın Edebiyatı Sempozyumu'nda Özerk Bölgede "On Meşhur Kadın Yazarlardan Biri" seçilmiştir. Barsa Kelmes Yol (Dönüşü Olmayan Yol) şiir kitabı 9. Azınlık Milletler Tulpar Edebiyat Ödülü'ne layık görülmüştür. Şor Deriyaniñ U Teripi (Tuzlu Nehrin Öbür Tarafı) destanı ise 14. Ha Teñri Edebiyat Ödülünü kazanmıştır. Sim-Sim Yağmur (Çisil Çisil Yağmur) şiiri İzzet İlyas tarafından bestelenerek okunmuş ve Moda Şarkılar Yarışması'nda altın ödül almıştır.

Son dönemlerde şiir dışında hatıra türünde yazıları da yayımlanmıştır (Zeynalov, 2007: 589; Abdülvahit Kaşgarlı, 2017: 117-118).

Saadet Sattar Aytuğ (1975-...)

Çiftçi bir ailenin çocuğu olan Saadet Sattar Aytuğ, Aksu vilayeti Toksu Kasabasında 8 Haziran 1975 tarihinde dünyaya gözlerini açmıştır. Babası Sattar Micit ile annesi Dileysem Rozi, edebiyat ve sanata düşkün aydın düşünceli kişilerdir. Babası kendi şiirlerini besteleyip dutar ve tambur eşliğinde okuyan sanatçı kişiliğe sahip birisidir. Bütün bunlar Saadet Sattar'ın sanat ve edebiyata ilgi duymasına sebep olmuştur.

1987 yılında *Şıncañ Ösmürliri* gazetesinde yayımlanan *Kitap* (Kitap) adlı şiir, şairin ilk şiiridir. Sadece şiirle yetinmeyen Saadet Sattar aynı zamanda iyi bir hikâye ve senaryo yazarıdır.

Sattar Aytuğ, Uygur Bilgisayar Ağ Edebiyatında önemli çalışmalar yayımlamış, *Şıncañ Yazğuşıclar Tori* (Sincang Yazarlar Ağı)'nda şiir ve koşukları yayımlanmış bir sanatçıdır.

Şıncañ Hürriyet Sinema Televizyon Şirketi'nde çalışmaya başladıktan sonra şiir ve edebiyata olan ilgisi sahne sanatlarına ve senaryo yazarlığına doğru kaymıştır. Çalıştığı sinema televizyon şirketinde edebiyat bölümü sorumluluğunu üstlenmiş, pek çok reklam senaryosu yazarak reklam sloganları üretmiştir. *Milyon Gül* (Milyon Gül) televizyon filminin senaryo yazarlarından birisidir.

Saadet Sattar, Şincan Uygur Özerk Bölgesi Yazarlar Birliği ve Şincan Halk Edebiyatçıları ve Sanatçıları Birliği'nin üyesidir (Abdülvahit Kaşgarlı, 2017: 280-281).

Şairem Baratova (1980-...)

Almatı Vilayeti Uygur ilçesi Ardolata Köyü'nde doğan Şairem Baratova, 1997 yılında Şerin Ortaokulundan mezun olmuş ve o yıl Abay Devlet Pedagoji Üniversitesinin Filoloji Fakültesine sınava girmeksizin kaydedilmiştir. 2001 yılında üniversiteyi dereceyle bitirip bir anaokulunda öğretmen olarak çalışmaya başlamıştır. 2006 ila 2016 yılları arasında R. B. Süleymanov Şarkşunaslık Enstitüsünde çalışmıştır. 2016 yılından sonra Abay Kazak Milli Pedagoji Üniversitesi Filoloji çok Dilli Eğitim Enstitüsünün Doğu Dilleri ve Tercüme bölümlerinde öğretim elemanı olarak çalışmaya başlamıştır.

2008 yılında Évezov Edebiyat ve Sanat Enstitüsünde Edebiyat Kuramı ve Sanat İncelemesi alanında *Zamaneviy Qazaq ve Uyğur Sillabikiliq Poeziyasi: Ölçem, Ritm ve Kapiye (1950-2000)*

(Çağdaş Kazak ve Uygur Hece Şiiri: Ölçü, Ritim ve Kafiye (1950-2000) konu başlıklı doktora tezini savunarak doktor unvanını almıştır.

Şairem Boratova'nın 2013 yılında *Şatliqqa Teşnalik* (Mutluluğa Hazır) adlı bir şiir kitabı yayımlanmıştır. Bunun yanında eserleri *Qazaqstan Meniñ Vetinim* (Kazakistan Benim Vatanım), *Çoñ Bağniñ Meviliri* (Büyük Bahçenin Meyveleri) adlı antolojilerde yayımlanmıştır.

Şairem Boratova hâlen hayatta olup Kazakistan'ın Almatı şehrinde yaşamaktadır. (Abdülvahit Kaşgarlı, 2017: 289-290).

Ayımnisa Sulayman (1982-...)

Ortaokul yıllarında edebî faaliyetlere başlayan Ayımnisa Suleyman Haziran 1982'de Hoten ili Keriye Kasabasının Karakir köyünde memur bir ailenin çocuğu olarak doğmuştur. 1999 yılında Hoten Pedagoji Okulundan mezun olduktan sonra 2004 yılında Şıncañ Maarif Enstitüsü Dil ve Edebiyat Bölümünde üniversite hayatına başlamış, 2006 yılında mezun olmuştur. 2006 yılında Keriye 2 Numaralı İlkokulda öğretmen olarak görev yapmış, 2008'de ise Keriye Edebiyatçılar ve Sanatçılar Derneği'nde çalışmaya başlamıştır.

Edebiyata ilk adımını 2000 yılında *Aqsu Edebiyatı* dergisinde yayımlanan *Sürgün Qilma Hicran Çölige* (Sürgün Etme Ayrılık Çölüne) şiiriyle atmıştır. İlk şiirinden sonra çeşitli dergilerde altı yüzden fazla şiir, ellinin üstünde mensur şiir, hikâye, eleştiri yazısı ve makaleleri kesintisiz yayımlanan Ayımnisa Suleyman'ın çeşitli dergilerde hayat hikâyesi ve eserleri hakkında değerlendirmeler yayımlanmıştır.

2006 yılında *Ot Pesli* (Ateş Fashı) adında şiir kitabı ve *Oqutuş Tetqiqat Muhakima Munbiri* (Öğretim, Araştırma, Muhakeme Minberi) adlı makalelerinin olduğu bir kitabı yayımlanmıştır.

Hoten'de düzenlenen Nadir Eserlerin Değerlendirilmesi Toplantısında 2002, 2003 ve 2004 yıllarında ardı ardına birinci seçilmiştir. Yine 2005 yılında *Tarim* dergisinde yayımlanan *Şeir Bolup Yezilgen Sen Kim* (Şiir Olup Yazılan Sen Kimsin) adlı grup şiiri ile *Han Tanrı Edebiyat Ödülü*'nü kazanmıştır.

Ayımnisa Suleyman, Şıncañ Uygur Özerk Bölgesi Yazarlar Birliği ile Hoten Yazarlar Birliğinin üyesidir (Abdülvahit Kaşgarlı, 2017: 105-106).

Sonuç

Kısa hayat hikâyeleri verilerek eserleri üzerinde kısaca durulan şair ve yazarlardan ölüm tarihi tespit edilebilenlerin sayısı çok azdır. Ölüm tarihi verilmeyen şairlerin hayatta olması herkesin dileğidir ancak ölmüş olma ihtimali olan yazar ve şairler olabilir. Bunlar bilgiler güncellendikçe yeni makalelerde veya kitaplarda tekrar değerlendirilebilecektir.

Çalışmada tespit edilebilen kısa hayat hikâyeleri verilmiş Uygur yazar ve şairlerin sayısı 21 (yirmi bir) dir. Bu şair ve yazarlardan Patigül Sabitova (1936-...), Hurşide İlahunova (1940-...), Dürnem Meşurova (1943-...), Taşgöl Heziyarova (1954-...), Gülbahrem Xoşayeva (1957-...), Patigül Mehsetova (1959-...), Gülnare Avutova (1964-...), Şairem Boratova (1980-...) Kazakistan'da; Henipe Salihova (1937-...), Nuraniye Kemberova (1942-...), Saadet Babacanova (1943-...) Özbekistan; Rahilem Haapizova (1937-...), Heyrinisa Turdi (1944-...) Kırgızistan, Nurala Göktürk Türkiye ve Ayşem Ehmet (1942-...), Halide İsrail (1952-...), Dilber Keyyum (1958-...), Atikem Sidik Aykut (1969-...), Çimengül Avut (1973-...), Saadet Sattar Aytuğ (1975-...), Ayımnisa Sulayman (1982-...) Doğu Türkistan'da yaşamış veya yaşayan şair ve yazarlardır.

Bu durumda sekiz yazar ve şair Kazakistan'da, üç yazar ve şair Özbekistan'da, iki yazar ve şair Kırgızistan'da, bir yazar ve şair Türkiye'de yedi yazar ve şair ise Doğu Türkistan'da yaşamış veya yaşamaktadır.

Kazakistan'da yaşamış veya yaşayan yedi kadın yazar ve şairden beşi Kazakistan doğumlu (Dürnem Meşurova, Gülbehrem Xoşayeva, Patigül Mehsetova, Gülnare Avutova ve Şairem Baratova), üçü (Patigül Sabitova, Hurşide İlahunova, Taşgöl Heziyarova) ise Doğu Türkistan'dan Kazakistan'a göçmüştür. Özbekistan'da yaşamış veya yaşayan üç yazar ve şair (Henipe Salihova, Nuraniye Kemberova, Saadet Babacanova) Doğu Türkistan'dan Özbekistan'a göçmüştür. Kırgızistan'da yaşamış veya yaşayan iki yazar ve şair (Rahilem Haapizova, Heyrinisa Turdi) de Doğu Türkistan'dan Kırgızistan'a göçmüştür. Bu iki şairden Nuraniye Kemberova, önce Doğu Türkistan Gulca'dan Özbekistan Encan'a göçmüş 1992 yılında da Özbekistan'dan Kırgızistan'a göçmüştür. Türkiye'de yaşayan Nurala Göktürk ise 1965 yılında Doğu Türkistan'dan Türkiye'ye göç etmiş bir ailenin çocuğudur. Adını tespit edebildiğimiz yirmi şairden yedi tanesi de (Ayşem Ehmet, Halide İsrail, Dilber Keyyum, Atikem Sidik Aykut, Çimengöl Avut, Saadet Sattar Aytuğ, Ayımnisa Sulayman) Doğu Türkistan'da yaşamış veya yaşamaktadır. Tespit edilen yirmi bir şairden Kazakistan'da doğan beşi (Dürnem Meşurova, Gülbehrem Xoşayeva, Patigül Mehsetova, Gülnare Avutova ve Şairem Baratova) hariç on altı şair Doğu Türkistan doğumludur. Bu on altı yazar veya şairden dokuz tanesi doğduğu topraklardan göç etmek zorunda kalmıştır.

Kazakistan'da yaşamış veya yaşayan şair ve yazarlardan üçü sadece şairdir (Patigül Sabitova, Hurşide İlahunova, Taşgöl Heziyarova) ve şairden başka edebi eser vermemiştir. Diğer dört sanatçının ortak özelliği dördünün de akademisyen olmasıdır. Bunlar Gülbehrem Xoşayeva akademisyenlik yanında hikâye yazarı ve gazeteci; Gülnare Avutova ile Şairem Boratova akademisyenlik yanında şair ve yazar; Patigül Mehsetova akademisyenlik yanında şair, hikâye yazarı, senaryo yazarı, çevirmen ve şarkı sözü yazarıdır. Dürnem Meşurova ise hem yazar hem şairdir. Roman ve hikâyeleri vardır ve bunlardan bazıları da sahneye uyarlanmıştır. Meşurova'nın bazı şiirleri de bestelenmiştir.

Doğu Türkistan'dan Özbekistan'a göç eden üç kişiden Rahilem Hapizova şair, yazar ve akademisyen; Hanipe Salihova ve Saadet Babacanova ise sadece şiir dalında eser vermiştir.

Doğu Türkistan'dan Kırgızistan'a göç eden sanatçılardan Nuraniye Kemberova, hikâye türü dışında edebi türde eser vermemiş, Heyrinisa Turdi ise hem şiir hem hikâye alanında eserler vermiştir. Doğu Türkistan'dan Türkiye'ye göç eden Nurala Göktürk hem şair hem de hikâye yazarıdır.

Doğu Türkistan'da yaşamış veya yaşayan yedi sanatçıdan sadece roman ve hikâye yazarı olup başka alanda eser vermeyen Halide İsrail dışında diğer altı sanatçı Ayşem Ehmet, Dilber Keyyum, Atikem Sidik Aykut, Çimengöl Avut, Saadet Sattar Aytuğ ve Ayımnisa Sulayman hem şiir hem nesir dalında eserler vermiştir. Bunlardan Ayşem Ehmet, dram yazarlığı ve halkiyatçılığı ile Atikem Sidik Aykut çocuk hikâyeleri ve seyahat yazısıyla Saadet Sattar Aytuğ senaryo yazarlığıyla diğerlerinden farklılık gösterir.

Bunlar, şu veya bu şekilde özellikle Kazakistan'da yayımlanan eserlere adı girmiş veya tarafımızdan varlığı ve eserleri bilinen sanatçılardır. Sanatçıların kayda girmeyen çoğunluğunun Doğu Türkistan'da olduğu kesindir. Doğu Türkistan'daki kadın şair ve yazarların burada bahsedilenin üç veya dört katı olduğu söylenebilir. Bu kadar çok kadın sanatçının varlığı Doğu Türkistan'ın geleceği için büyük bir umuttur.

Kaynakça

- Abdülvahit Kaşgarlı, Raile (2017). *Çağdaş Uygur Edebiyatı Tarihi*. (Ed. Neşe Harbalioglu). Ankara: Gazi Kitabevi.
- Almasbek (Obulkasimov, Mehemmetimin) (2014). "Vakit Deriyaside Üzgen Ehtiraslik Edibe". *Uygur Avazi*, Almatı.
- Ercilasun, A. Bican (2004). *Başlangıcından Yirminci Yüzyıla Türk Dili Tarihi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Gömeç, Saadettin (2011). *Uygur Türkleri Tarihi*. Ankara: Berikan Yayınevi.
- Hasancan, Abdülvahit (2018). "Günümüz Uygur Yazarı Halide İsrail ve Eserleri". *Uluslararası Uygur Araştırmaları Dergisi*, (11): 1-8.
- Kartal, Ahmet (2021). "Türkistân'da Yazılan İlk Kadın Şairler Tezkiresi: Fahrî-i Herât'ın Cevâhirü'l-'Acâyib'i". *Prof. Dr. M. Fatih Köksal'a Armağan*. (Ed. Gıyasi Babaarslan, Serpil Mutlu Kırılı, Meltem Yılmaz). İstanbul: Dün Bugün Yarın Yayınları, 645-690.
- Kasım, Mehmetali (2020). "Türkistan'daki Türk Medeniyetinin Yükselmesi ve Düşüşü Üzerine". *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi*, (48): 132-152.
- Koraş, Hikmet (2015). *Vatan Şairi Bir Uygur Mehemmetimin Obulkasimov (Almasbek)*. Konya: Kömen Yayınevi.
- Kut, Günay (1989). Ali Şir Nevâî. *TDV İslâm Ansiklopedisi* içinde. C. 2, 449-453. İstanbul: TDV Yayınevi.
- Méxsetova, Patigül (2024). *Uygur Şair Yazguçiliri*. Almuta.
- Morkoç, Ayşe Nur (2022). "Eski Çağ Türk Devletlerinde Diplomasi ve Kadın". *Uluslararası Sempozyum Türk Dünyasında Alp Kadın 8-10 Mart 2022 e-Bildiri Kitabı*. Ankara: Gazi Üniversitesi Türk Dünyası Uygulama ve Araştırma Merkezi, 62-68.
- Orbay Akay, Nagehan (2024). *Nurala Göktürk* (özel, yayımlanmamış).
- Sertkaya, Osman Fikri (2001). "Eski Türkler Okur Yazar Mıydı Göktürk Devletinin 1450". *Kuruluş Yıldönümü-Sempozyum Bildirileri*. Ankara: Yeni Avrasya Yayınları, 23-37.
- Sever, Mustafa (2022). "Türk Kültüründe Alp Kadın Tipi". *Uluslararası Sempozyum Türk Dünyasında Alp Kadın 8-10 Mart 2022 e-Bildiri Kitabı*. Ankara: Gazi Üniversitesi Türk Dünyası Uygulama ve Araştırma Merkezi, 129-133.
- Solmaz, Erhan (2021). "Uygur Destan Dünyasının Kadın Kahramanları". *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*, 5(3): 116/131.
- Şahin, Mustafa (2021). "Batı Sanatında Tomris Han". *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 10(1): 1-17.
- Şçerbak, Aleksandr Mihayloviç (2014). Uygur Alfabesi Hakkında. *İlmi Araştırmalar*, (10): 189-194.
- Taşagıl, Ahmet (2012). Türkistan. *TDV İslâm Ansiklopedisi* içinde. C. 41, 556-560. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Unat, Yavuz (2012). Uluğ Bey. *TDV İslâm Ansiklopedisi* içinde. C. 42, 127-129. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Xoşayeva, Gülbehrem (2024). *Kendisinin Yazdığı 04/11/2024 Biyografisi*.
- Zeynalov, Selimahun (2007). *Şeiriyat Gülzari Tallanma*. Almuta: Mir Neşriyat.

İnternet Kaynakları:

URL-1: <https://www.elazighakimiyethaber.com/yazi/bedrettin-kelestemur/gokbayragin-gozyasi/30176/> (Eriřim: 10. 07.2024).

URL-2: <https://www.elazigharputgazetesi.com/yazi/gokbayragin-gozyasi-679.html> (Eriřim: 15. 08.2024).

URL-3: <https://www.habererk.com/ankarada-gokbayragin-gozyasi-akti-sel-oldu> (Eriřim: 22.11.2024).